

„ÉS MÉG MI ADTUNK MAGÁNAK KOSSUTH-DÍJAT” – SÁRKÖZY TAMÁS ÉS AZ 1988-AS TÁRSASÁGI TÖRVÉNY SZÜLETÉSE

Sárközy Tamás igen sokszor, igen sok helyen jellemezte úgy az 1988-ban elfogadott első társasági törvényt, mint a politikai rendszerváltást jóval megelőző gazdasági rendszerváltozás alapját, a magántulajdonon talaján álló piacgazdaságba való átmenet jogi előfeltételét és legfontosabb biztosítékát. Az 1988-as Gt. jelentőségét és a kodifikáció nagyságrendjét annak megszületésének idején ő is, mások is az 1958-ban elfogadott Polgári Törvénykönyvéhez hasonlították.¹ Alappal, hiszen ezt úgy a szabályozás terjedelme – a gazdasági társaságokra vonatkozó teljes joganyag egy törvénykönyvben való összefoglalása –, mint jellege – a részvénytársaságokra vonatkozó rendelkezésinek kivételével a törvény alapvetően diszpozitív szabályozása –, és szerkezete – az általános rendelkezéseket és a gazdasági társaság közös szabályairól szóló részt, illetőleg az egyes társasági formákra vonatkozó fejezeteket egyaránt magában átfogó volta – is indokolta.

Ami azonban az 1988-as Gt. megszületésének politikai és gazdasági közegét, az előkészítő folyamat körülményeit illeti, az ilyen összehasonlítás már aligha állta volna meg a helyét. Habár az 1959-es Ptk. is egy – viszonylag – gyors törvényelőkészítő folyamat eredményeként jött létre,² az 1988-as Gt. megalkotására ma is elképesztő gyorsasággal, lényegében néhány hónap alatt került sor.

Míg az 1959-es Ptk. az 1956 utáni politikai konszolidáció során nyerte el végső formáját, az 1988-as Gt. a szocialista gazdasági rend súlyos válságának körülményei között született, egy olyan időszakban, amikor a magyar gazdaság csődközeli állapotba került, az államadósság pedig már elérte a „kritikus szintet”.³ Ebből adódóan kényszerült rá a politikai hatalom a vállalati szférában 1948-tól érvényesülő tulajdonosi kizárólagosságának feladására, a magántulajdon újbóli elismerésére, a külföldi (kapitalista) befektetések és befektetők a magyar gazdaságban való megjelenésének garanciális eszközökkel való lehetővé tételére, és így a egyes tulajdonú piacgazdaság jogi feltételrendszerének megteremtésére.

Az 1988-as Gt. eredeti iránya szerint e politikai szándékok végrehajtásának eszköze volt. Gyors elfogadása, az érvényesülését biztosítani tudó kiegészítő gazdasági jogalkotás nélküli, még gyorsabb hatályba léptetése is kizárólag ennek a politikai akaratnak, s nem kis mértékben személy szerint az MSZMP első titkára, Grósz Károly törvény melletti elkötelezettségének volt köszönhető. Az viszont, hogy az idő rövidsége és a törvényalkotási folyamat rapid volta ellenére egy szakmailag magas színvonalú, a piacgazdaságba való átmenet viszonyait is jól szolgáló, a magyar társasági jog fejlő-

dését mind a mai napig meghatározó törvény született, a kodifikációban részt vevő, naggyobbrészt kiváló fiatal jogászokból álló csapat, s mindenekelőtt a kodifikációs bizottságot vezető Sárközy Tamás érdeme.

Sárközy 1958-ban lett a budapesti jogi kar hallgatója, diplomáját 1963-ban szerezte meg.⁴ Az egyetemen az Eörsi Gyula vezette polgári jogi tudományos diákkör aktív tagja volt: Eörsi és Világhy, akik csak közös tankönyveik borítóján fértek meg jól egymással, egymást váltva oktatták polgári jogra az egyes évfolyamokat. Azt, hogy „világhysta” létére Sárközy az Eörsi-csapat-hoz csatlakozott, Világhy Miklós sajátos módon boszszulta meg: amúgy kiválóan felkészült tanítványának minden polgári jogi vizsgán jelest adott, megszólalni azonban nem engedte. Sárközy szívesen maradt volna az egyetemen, oktatói pályán, erre azonban sok esélye nem volt. Nemcsak azért, mert a „pártonkívüliek” közé tartozott, ami így is maradt élete végéig, de a tanuláshoz való sajátos viszonya miatt sem, amivel a jogi kar vezetését sikerült újra és újra elborzasztania. Előadásokra, szemináriumokra nem nagyon járt, a vizsgaidőszakban mindig az előtte álló feladatra koncentrált, napok alatt „felszívta” az adott tárgy anyagát, hogy aztán a vizsga sikeres letételét követő kiadós sörözés után azonnal el is felejtse az egészet.

Habár az akkor már az MTA Állam- és Jogtudományi Intézet polgári jogi osztályát vezető Eörsi még hallgatóként ígéretet tett neki arra, hogy egy napon mellette dolgozhat majd, pályakezdése másként alakult. Nagy tekintélyű édesapjának, a nemzetközileg is ismert és elismert mérnöknek, Sárközy Györgynek köszönhetően került az Építésügyi Minisztériumba, a Kozma Ferenc által vezetett jogi főosztályra. Nem fogadták kitörő örömmel, ám munkájával, igyekezetével gyorsan elismerést vívott ki.

Alapvető érdeklődése már az egyetemi évek alatt a „big business” irányába vonzotta. Ezt Magyarországon akkor és még jó ideig a nagy állami vállalatok jelentették. Minisztériumi évei alatt rendkívül képzett jogászok társaságába kerülve előbb előadóként, majd a Minisztériumi Titkárság munkatársként, végül osztályvezetőként a vállalatok működésével kapcsolatosan átfogó és mély gyakorlati tudásra tett szert. A gazdaság jogának szinte minden területére foglalkoznia kellett, nagy értékű szerződéseket szerkesztett, döntőbizottsági tárgyalásokra járt, számtalan egyeztetésen, minisztériumi tárgyaláson vett részt.

Ekkor kezdett el tudományos kutatással foglalkozni,⁵ tanulmányokat írni, publikálni is. Első, az általa jól ismert területekkel – a beruházásokkal, a szerződési joggal, és a gazdaság működésének büntetőjogi összefü-

geiseivel – foglalkozó munkái a Jogtudományi Közlönyben, az Állam- és Jogtudományban, és a döntőbizottságok szakmai folyóiratában, a Döntőbíráskodásban a jelentek meg. Az 1968-as mechanizmusreform első éveit ezek, amikor új lehetőségek nyíltak, a tervutasításos gazdaság koncepcióját felváltotta az önálló vállalati működésnek nagyobb teret adó „irányított, szocialista piacgazdaság” – egyébként maradéktalanul soha meg nem valósuló – koncepciója. Sárközy nemcsak lelkes támogatója volt a reformnak, de annak a gyakorlatba való átültetésének nehézségeivel is szembesült.

A vállalatok és a gazdaság joga maradt érdeklődése középpontjában akkor is, mikor Eörsi egykori ígérését beváltva 1969-ben „felvetette” őt a Jogtudományi Intézetbe. Ez nem volt egyszerű dolog, hiszen az intézet akkori igazgatója, Szabó Imre akadémikus három „réteg” egyensúlyban tartásával alakította ki a mindenkor munkatársi közösségét. Egyharmaduk a nagypolgárok, a „lipótvárosiak” közül származott, egyharmad „keresztény úrigyerekek” minősült – ők voltak a „deklasztáltak” –, egyharmaduk pedig „munkás és főleg paraszt származék” volt, vagyis „narodnyik”. Sárközy a „deklasztáltak” közé került, ez azonban tudományos és oktatói pályája szempontjából nem jelentett hátrányos megkülönböztetést.

Sőt, a Közgazdaságtudományi Egyetemen, ahol a Csanádi György vezette jogi tanszék 1972-től kezdett el tanítani,⁶ saját bevallása szerint többször épp pártonkívülisége miatt részesült – egyébként munkája alapján teljesen megérdemelt – elismerésben. Tanulmányok hosszú sorában dolgozta fel a vállalati jog, és az azzal szoros összefüggésben lévő tulajdonjog problémáit. Ezt választotta 1971-ben megvédett kandidátusi értekezése tárgyául is.⁷ 1972 és 1977 között a vállalatok jogi helyzetét vizsgáló, komplex kutatási programot vezetett,⁸ saját kutatási eredményeit pedig az összehasonlító jogi módszerrel és a külföldi társasági jogok igen alapos, átfogó ismeretével felvértezve, a kor jogtudományának magas színvonalából is kiemelkedő, monografikus igényű tanulmányokban összegezte. A Közgázon sem a „hagyományos” civiljogot tanította, hanem a népgazdasági tervező-elemző szak „elit”, később főként a Pénzügyminisztériumban és a Tervhivatalban elhelyezkedő hallgatói számára tartott a gazdaság jogát átfogó igénnyel tárgyaló kurzusokat.⁹

Eörsinek hála, ugyancsak a hetvenes évek elejétől rendszeresen visszajáró vendégkutatója lett a civiljog terén Európa legnagyobb, legteljesebb könyv- és folyóiratgyűjteményével rendelkező hamburgi Max-Planck Intézetnek, ahol nemcsak másutt elérhetetlen forrásokhoz fért hozzá, hanem fontos és jelentős nemzetközi szakmai kapcsolatokra is szert tett.¹⁰ Csakúgy, mint a KGST Moszkvában dolgozó munkabizottságaiban – ahova Eörsi Gyula mint a KGST magyar tagozatának elnöke más, a Jogtudományi Intézetben dolgozó kutatókkal együtt őt is „bevitte” – ahol Sárközy számára felbecsülhetetlen értékű tapasztalat megszerzésére nyílt lehetőség.

Úgy nemzetközi, mint hazai viszonylatban sokat foglalkozott a társasági, illetve akkor még „társulási” jog kérdéseivel. Már 1970-től számos tanulmányban és

több könyvben – alkalmanként olyan társzerzőkkel, mint Ficzer Lajos vagy Fábrián Ferenc – tárgyalta annak a kérdéseit, mindig kitérve a jogi szabályozás továbbfejlesztésének lehetőségeire is.¹¹

A társasági jog 1948–1971 között – ahogy Sárközy többször fogalmazott – „tetszhalott” állapotba került Magyarországon. Az 1875-ös kereskedelmi törvény több rendelkezése ugyan – az 1959-es Ptk. után is – hatályban maradt, alkalmazásukra azonban csak kivételesen került sor. Sorra születtek azonban az új, „szocialista” társulási jogi konstrukciók, és szélesebb körben vált lehetővé a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról szóló 1930. évi V. törvénycikk szerint alapított kereskedelmi társaságok működése is. A szocialista polgári (és gazdasági) jogot megteremtő, a jogtudományban, egyetemi oktatásban kulcsszerepet betöltő, vagy a minisztériumoknál vezető jogi beosztásban dolgozó generáció legjobbjai – Nizsalovszky Endre, Világhy Miklós, Eörsi Gyula, Csanádi György, Weltner Andor, Kálmán György, Révai Gyula, vagy Rudolf Lóránt – pályájukat még az „előző rendszerben” kezdték, és igen mélyreható kereskedelmi, váltójogi, csődjogi szaktudással rendelkeztek. Az 1948 után megjelent első kereskedelmi társasági jogi jegyzetet is egyikük, György Ernő írta a TIT és a Külkereskedelmi Minisztérium által szervezett szakkollégium hallgatói számára.¹²

Sárközy épített a magyar kereskedelmi-társasági jog előzményeire, dogmatikai hagyományaira, ismerte a nagy nyugat-európai társasági jogok, mindenekelőtt a szerteágazó német szabályozás megoldásait, figyelt az Európai Gazdasági Közösség jogegységesítési tendenciáira, a hazai társulási-társasági jog továbbfejlesztését azonban kifejezetten a magyar körülmények sajátosságaira figyelemmel, a fennálló jogi helyzetből kiindulva képzelte el.

Szakmai tekintélye a hetvenes évek derekára óriási lett. Ezt egyrészt oktatói és tudományos eredményeinek köszönhette, másrészt jó kapcsolatainak. Mint külső szakértő vett részt a Ptk. 1977-es novellájának előkészítő munkálataiban, csakúgy, mint az állami vállalatokról szóló 1977. évi VI. törvény (a továbbiakban: Vt.) előkészítésében. A Vt. ugyan nem jelentett döntő fordulatot az állami és vállalati tulajdon szétválasztása terén, hiszen fenntartotta az állami tulajdon egységes koncepcióját. Más téren azonban kedvező változásokat hozott, mivel az állami vállalatot „az állam gazdasági vállalkozásaként” ismerte el, az utasítás lehetőségének kivételessé nyilvánítása mellett megnövelte a vállalatok önállóságát, erősítette az igazgatók vállalatirányítási jogosítványait, és nagyobb teret adott az üzemi demokráciának. A Vt.-ről az első kézikönyvet, a kiadóval való vitákat azért nem nélkülözve, Sárközy írta.

1978 és 1985 között számos, a gazdaság működésének jogi kérdéseivel foglalkozó, nagy jelentőségű tanulmánnyal jelentkezett. Elkészült és 1981-ben könyv formájában meg is jelent¹³ a szocialista vállalatelmélet elméleti megalapozását elképesztő ismeretanyag birtokában elvégző akadémiai doktori értekezése, a gazdasági felelősség problémakörét komplex módon tárgyaló nagy tanulmánya,¹⁴ majd 1985-ben megjelent a jogi sze-

mély elméletének átalakulásával foglalkozó szintézise is.¹⁵ Ezekre az évekre esett a gazdaságtudományi karon a jogi oktatást évtizedekre meghatározó, új diszciplináris szemlélet és tantárgy megalapozása, s ehhez kapcsolódva születtek meg a tananyagok gazdaságirányítási és vállalati jogként,¹⁶ a gazdaság jogi alapjait átfogóan tárgyaló, több gazdasági karon is használt két-kötetes egyetemi tankönyvként,¹⁷ a kilencvenes évek elején átmeneti jegyzetként, 1996 után pedig a hármas tagozódású – státuszjog, a gazdaság dinamikájának joga, gazdasági közjog – gazdasági jog színvonalas tankönyvként való feldolgozásai.¹⁸

Szakértelmére a politika is egyre inkább igényt tartott. Már 1979 és 1981 között részt vett az iparigazgatás átszervezésére vonatkozó szabályozás előkészítésében, 1981 és 1984 között külső szakértőként tagja az MSZMP Havasi Ferenc gazdaságpolitikai titkár által vezetett Konzultatív Testületének és az Állami Tervbizottság mellett működő Gazdasági Egyeztető Bizottságnak. Ezekben az években tudatosodott a pártvezetés előtt a magyar gazdaság az eladósodásnak, az elmaradt szerkezetváltásnak és a megújulásra képtelenségnek köszönhető, rendkívül nehéz helyzete, mely már magában hordozta az összeomlás kockázatát. A pártvezetés úgy vélte, ez a helyzet óvatos, a politikai alapokat nem érintő, elsősorban a gazdaságirányításra és a vállalati szféra gazdaságosabb működtetésére korlátozó reformokkal még javítható, s ennek érdekében, az ideológiai elvek fel nem adása mellett, késznek mutatkozott bizonyos változások megvalósítására.

Az e változás fő irányai érdekében készült több szakértői reformkoncepció közül a legerősebb támogatást az kapta, amely a Központi Bizottságnak a gazdaságirányítási rendszer továbbfejlesztéséről szóló 1984. április 17-i állásfoglalásában meghatározott gazdasági szervezeti reform formájában öltött testet. A szervezeti reform, oly sok évtized meddő szakmai vitái után, végre elismerte a vállalat vagyoni önállóságát, s az állami gazdaságirányítás adminisztratív rendszeréről leválasztva, a működés szempontjából is önállóságot biztosított az önkormányzó vagy öngazgatási rendszerben működő vállalatok nagy részének.¹⁹

Ez persze nem lehetett csodaszer, hiszen nem oldotta meg a krónikus tőkehiány problémáját, nem javított a termelékenységén és a vállalatok versenyképességén, nem segítette a hiányzó kis- és középvállalkozások megteremtésében, és főként nem „bontotta meg” a „dinoszauruszok”, a mértéktelenül túlcentralizált állami vállalatóriások uralmát sem. Egy új vállalati törvénnyel és a már akkor tervbe vett „egységes társasági törvény” megalkotásával azonban alapja lehetett volna a vállalati vagyonérdekeltséget fokozó, az üzletszerű működést támogató jogi továbblépésnek. A gazdasági-szervezeti reform átfogó, ugyanakkor eleve kudarcra ítélt próbálkozás volt az akkor már makrodimenziókban jelentkező problémák jogi-szervezeti finomhangolással való megoldására. Lehetőséget kínált viszont a kiútkeresés irányainak meghatározásra, minek egyik központi elemét a társulási jog új alapokra helyezése, a társasági jog újraélesztése jelentette volna.²⁰ Nem így történt. A politikára ható kényszer 1984 és 1986 között még nem érte

el azt a szintet, ami az ezirányba való elmozdulást az akkor még igen erős, keményvonalas ideológiai ellen-széllel szemben lehetővé tette volna.

Az 1985-ös „egységes társasági törvény” homályos, egyes pártdokumentumokban megjelenő politikai koncepciója nyomán a törvény előkészítésére két bizottság is alakult – az egyiket Pulai Miklós, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese, a másikat, a jogpolitikait Petrik Ferenc igazságügyi miniszterhelyettes vezette²¹ –, világos programmal azonban egyik bizottság sem rendelkezett. 1986–87-ben az átfogó kodifikáció terén a komoly, érdemi munka nem kezdődött meg. Egyes jogszabályok azonban – az 1875-ös kereskedelmi törvény és az 1930. évi V. törvénycikk alapján – lehetővé tették a belföldi jogi személyek számára korlátozott felelősségű társaság vagy részvénytársaság létrehozását, 1987-től pedig a magánszemélyek jogi személyekkel való társulását. Az kezdetektől kitűzött jogpolitikai cél volt, hogy az egykor majd megalkotásra kerülő társasági törvény az akkor már igen szerteágazó, több tucat társasági és társulási formának – melybe a közös vállalatokon, betéti társulásokon, termelési és agráripari egyesületeken, a nyolcvanas évek elején a polgári jogi társulásból kinőtt állampolgári kisvállalkozásokon, a „gmkákon” és „vgmkákon” kívül beletartoztak a legkülönbözőbb, kutatási-fejlesztési külkereskedelmi céltársaságok, építőközösségek, *quasi*-társaságok, kooperációs együttműködési szerződések és a külföldi részvétellel működő kereskedelmi társaságok is – egységes szabályozási keretet adjon. Mindez azonban gyökeresen új megközelítést, új kodifikációs technikát, mindenekeztől azonban erős politikai elkötelezettséget követelt volna meg. Ez utóbbi azonban még hiányzott.

A helyzet 1987-ben kezdett „minőségileg megváltozni”, mikor az elsősorban a tőkeáramlás fejlesztését és a vállalati szervezeti rendszer korszerűsítését szolgálni kívánó társasági törvény megalkotásának igénye immár határozottan megjelent az MSZMP Központi Bizottság júniusi kibontakozási programjában,²² majd szeptemberben a Minisztertanács ún. kibontakozási munkaprogramjában is.²³ A feladatot az Igazságügyi Minisztériumnak kellett volna megoldania, ahol egyfajta elméleti előkészítő munka megkezdődött ugyan²⁴, de törvény konkrét kidolgozásának továbbra sem kezdtek neki. Válaszul a politika – immár személy szerint az első titkár, Grósz Károly – felől érkező nyomásra, Pulai Miklós kezdeményezésére 1987 decemberében elkészült a minisztériumban egy törvénytematika. A „leendőbe jövő” gazdaságpolitikusok – Németh Miklós, a Központi Bizottság új gazdaságpolitikai titkára és Marjai József miniszterelnök-helyettes – ettől fellelkesülve a társasági törvény tervezetét már az Országgyűlés nyári ülészsaka elé kívánták volna terjeszteni. Mindezt úgy, hogy a leendő kódexből „egy árva paragrafus” nem került még leírásra. Sárközy, aki a Minisztertanácsban az államreform előkészítésének szakmai vezetője,² majd a Minisztertanács parlamenti titkára²⁶ lett, úgy vélte, hogy a törvényalkotási folyamat ilyen körülmények között eleve kudarcra lesz ítélve.

A legfőbb döntéshozókhöz – Grószhoz, Marjaihoz, Medgyessyhez és Némethhez – fordult, akik megértet-

ték, hogy három hónap alatt a vállalkozás kivitelezhetetlen, s azt is, hogy gyors megvalósulására egyébként is csak akkor van esély, ha a törvény megalkotását kivesszük az államigazgatási munkarendes menetéből. Kérését teljesítették, egyszemélyes felelősséggel rábízták a törvény szakmai előkészítését, s ha nem is könnyen, de azt is sikerült elérnie, hogy munkatársai, a kodifikációs munkacsoport tagjai megválasztásában is szabad kezet kapjon. A törvényelőkészítési munka végre kezdetét vette, az óra indult, Sárközy és csapata fél évet kapott.

Az, hogy 1987 nyarán a közismerten baloldali, nem éppen reformernek számító Grósz Károly lett a miniszterelnök, nem vetette vissza, hanem éppen ellenkezőleg, erősítette a kodifikáció folyamatát, hiszen az ismétlődő támadásokkal szemben Grósz alkalmanként megvédte a kodifikátorokat. Grósz ekkor tisztában volt azzal, hogy Magyarország nemzetközi hitelekre többé nem számíthat, az összeomlás szélére került magyar gazdaságba pedig működő tőke csak a megfelelő biztosítékokkal rendelkező külföldi, kapitalista befektetések révén érkezik. A legalapvetőbb, elsőbbséggel bíró feladat tehát a külföldiek társaságalapítását és betáru-lási lehetőségét lehetővé tevő, a külföldi befektetéseket védelemben részesítő, és a gazdasági tevékenységgel elért, adózás utáni eredmény fölötti szabad rendelkezés biztosítása volt.

Két folyamat indult ekkor el, s zajlott majd párhuzamosan. Az egyik – azzal, hogy a leendő szabályozás az állami vállalatokat semmilyen formában nem érinthette – a törvény konkrét szakmai előkészítése volt, mely az 1988-as Gt. mintegy ötvenoldalas alapkonceptiójával, 1988 februárjában vette kezdetét.²⁷ Majd a koncepció „tavaszi vitái”²⁸ alatt elkészült a törvény nyers tervezete. A feszített jogszabály-előkészítési munka részeként, szűk körben, alig néhány hét alatt zajlott le a tervezet szakmai vitája.

A vitán elhangzottakat is figyelembe vevő, átdolgozott változat Németh Miklós előadói beszédével és előterjesztésében 1988. május 10-én került a Központi Bizottság plénuma elé. Előadói beszédében Németh a törvénynek „az alkotmányos folytonosságba” és a „szocialista fejlődési tendenciákba” beleillő voltára hívta fel a figyelmet, valamint arra, hogy a tervezet magával hozza a vállalatok, szövetkezetek lehetőségeinek és a magánvállalkozások formáinak bővülését, a lakossági befektetések támogathatóságát, mindezt persze úgy, hogy a „magánszemélyek által megszerezhető részvényhányad” bizonyos korlátok között marad, az állami akarat pedig – immár nem direkt, normatív eszközök és adminisztratív ellenőrzés, hanem a társaságban meglévő tulajdoni hányad révén – továbbra is érvényesülni tud, méghozzá olyan biztosítékok mellett, melyek a kapitalista kizsákmányoló viszonyokhoz való visszatérést meg tudják akadályozni.²⁹ Sőt, „a dolgozói részvétel és beleszólás” új formáinak lehetővé tételével „a dolgozók a vállalatirányításba való bevonása is erősödni fog”.

Az természetesen alapelveként került rögzítésre, hogy a változások „nem járhatnak a párt, az érdekképviseleti szervek és a vállalat (társaság) belül tagokkal rendelkező tömegszervezetek lehetőségeinek, működési feltételeinek korlátozásával”.³⁰ Habár a Központi Bi-

zottságban jócskán akadnak aggodalmaskodó hangok, a folytatás – a vázolt elvek mentén – zöld utat kapott. Az 1988-as Gt. indoklását is tartalmazó szövegváltozatot³¹ a Minisztertanács 1988. augusztus 25-én tárgyalta. Az itt felvetetteket is figyelembe vevő végső törvénytervezet az Országgyűlés 1988. október 5-én, egyhangúan, ellenszavazat nélkül fogadta el.³²

Ahogy a készülő törvény részleteiről a sajtó révén a nagyobb nyilvánosság és a szélesebb párttagság tudomást szerzett, szembesült annak várható hatásaival is, ami sokakat elborzasztott. Az 1986-ban és 1987-ben még igen szolid célokat tűző társasági „dimenziót váltott”, és a magántulajdon az állami- és csoporttulajdon mellé beemelő vegyes gazdaságra való átmenet programadó alaptörvényévé lett.

Habár az 1988-as Gt. a törvényalkotási folyamat sokszor hangsúlyozott eredeti politikai és jogi szándéka egy szocialista piacgazdaságot követő elméleti modell kialakítása volt, aminek kereteit a hagyományos ideológia bomlásának³³ a magyar gazdaságban is jelentkező nyílt válságjelenségek által szított, egyre gyorsuló folyamata már szétfeszített. A törvény előkészítését végig erős baloldali támadások kísérték. Sokan – egyébként teljes joggal – tartottak attól, hogy a szocialista rendszer gazdasági alapjainak „önlebontása” magának a rendszernek felszámolásához vezet.

Közéjük tartozott Kádár János is, aki – már félreállítva, nagybetegen – 1988 nyarán magához kérte a kodifikációs bizottság vezetőjét. A néha bizony elszunnyókáló pártelnök aggodalommal hallgatta a törvény állásáról szóló beszámolót, melynek végeztével a már távozóban lévő referenst egy mondat erejéig még megállította. „Sárközy elvtárs, azt hiszi, nem tudom, mit csinálnak maguk? Kapitalizmust.” Majd szomorúan hozzátette: „És még mi adtunk magának Kossuth-díjat.” Kádár egy dologban tévedett, Sárközy Tamás 1985-ben nem Kossuth-, hanem állami díjat kapott, a lényegét tekintve azonban igaza volt. Az 1988-as Gt. csakugyan a kapitalizmusba való átmenet törvénye lett, „irreverzibilis folyamatokat”³⁴ indított el a szabad parlamenti választásokkal bekövetkező politikai rendszerváltoztatás irányába.

Hogy az eredetileg a szocialista társadalmi rend kereteiből kilépni semmiképp nem szándékozó első gazdasági társasági törvény ezt elérhette, nem kis mértékben az 1988-as Gt. színvonalának, a szabályozás előkészítésében részt vevők szakmai tudásának és jogász felkészültségének volt köszönhető. Petrik Ferenc egy 1989-es, indulatos írásában némi megvetéssel szól Sárközy „bizonyára tehetséges fiatal jogászokból” álló, „sebtiben összetoborzott brigádjáról”, „melynek tagjai, egy kivétellel életükben még komolyabb törvényt nem készítettek elő – ideértve a brigád vezetőjét is”.³⁵ A méltánytalanul lekicsinyelt „brigád” tagjait Sárközy nagyon is tudatosan válogatta össze.

Egy olyan jogterületet, a kereskedelmi-gazdasági társaságok jogát kellett „újraéleszteni”, amelynek akkor – a magánszemélyeket a részvételből eleve kizáró szocialista társulási formákon túl – már évtizedek óta nem volt jogi kultúrája és persze gyakorlata sem Magyarországon. Sárközy nem az 1948 előtti magyar ke-

reskedelmi jog szellemét és rendszerét kívánta újra-éleszteni – habár például a korlátolt felelősségű társaság szabályozása erősen támaszkodott a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról szóló 1930. évi V. törvénycikk rendelkezéseire –, hanem a társasági jog nemzetközi megoldásainak összehasonító vizsgálatának talajáról indulva egy modern, előre mutató kódex megalkotását tűzte célul.

A „brigád” tagjai csakugyan fiatalok voltak, ugyanakkor jó ismerői a külföldi társasági jogoknak. Az előkészítő munka kezdeti szakaszában Török Gábor Ausztria, Sándor Tamás az NSZK és Svájc, Várgedő Lajos Franciaország, Halustyi Anna Anglia és az USA társasági jogairól készített átfogó tanulmányt, s figyelembe vették a Közös Piac jogegységesítő törekvéseit, de a KGST-országok társasági jogainak megoldásait, az integrációs jogfejlődés eredményeit is. A kodifikációs bizottság elnökének, Sárközy Tamásnak a titkára az Országos Tervhivaltól érkező László András volt. A szövegezői feladatot pedig az óriási jogalkotási gyakorlattal rendelkező Kampis György látta el. A munkába bevont szakreferensek egy-egy terület előkészítéséért feleltek: az 1988-as Gt. közös szabályaiért Sárközy, a közkereseti és betéti társaságért a Legfelsőbb Bíróságról Wellmann György, a korlátolt felelősségű társaságért az Igazságügyi Minisztériumból kikért Komáromi Gábor, a részvénytársaságért az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetében és a Kereskedelmi- és Hitelbankban dolgozó Halustyi Anna és a Közgazdaságtudományi Egyetemről és a Kereskedelmi Minisztériumból érkező Várgedő Lajos. A szövegviták állandó résztvevői közé, a „külső körbe” tartozott Török Gábor (MTA Állam- és Jogtudományi Intézet), Kisfaludi András (ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék), Sándor Tamás (MTA Állam- és Jogtudományi Intézet), valamint Farkas József jogtanácsos és Kálmán Kános ügyvéd is. E kör később fokozatosan bővült például a Varjas Gézáne és Bodor Mária cégbírókkal.³⁶

Az 1988-as Gt. a magyar és kontinentális európai jogi hagyományok talaján álló törvény volt, melyben a társasági jog általános kérdésein túl, hat társasági forma került szabályzásra: a közkereseti társaság – idekapcsolva a gmk-t –, a betéti társaság – a kkt.-val mint mögöttes jogterülettel –, a korlátolt felelősségű társaság, a közös vállalat, az egyesülés és – néhány konszernjogi kérdéssel kiegészülve – a részvénytársaság. A csendes társaság, ahogy ezt Kádár János az előkészítő munka során kifejezetten kérte, kimaradt a társasági formaválasztékból, mint ahogy – ugyancsak politikai okokból, elsősorban az erős szövetkezeti lobbij nyomására – a kodifikáció eredeti szándékával szemben a törvény keretein kívül rekedtek a szövetkezetek is. Néhány, a „szocialista gazdasági rendet” védeni kívánó, elvi jelentőségű követelménynek érvényesülnie kellett a szabályozásban. Ilyen volt, hogy a tisztán magánszemélyekből álló magántársaság ötszáz főnél többet nem foglalkoztathatott, a külföldi befektető számára az 50+1%-os részesedés megszerzéséhez pénzügyminisztériumi engedély volt szükséges, valamint, hogy egyszemélyes részvénytársaságot csak állami szerv alapíthatott. Más elvi szabályok pedig már épp a vegyes, szocialista piacgazdaságra való áttérését kívánták támogatni. Erre szolgált, hogy a

gazdasági társaságok vonatkozásában például nem az államigazgatási szervek, hanem a cégbíróságok törvényességi felügyeleti jogköre érvényesült.

A kódex a társasági jogi viszonyokat teljeskörűen, külön államigazgatási végrehajtási rendeletek nélkül szabályozta. A diszpozitivitás talaján állva a társaságok alapítása, működése során messzemenőig érvényesült a magánautonómia elve. Habár az 1988-as Gt. a kodifikáció alapvető koncepciója szerint szabályozta volna a társaságok formaváltásának, egymásba való átalakulásának kérdéseit is, ez végül egy külön jogszabályba került, mely az állami vállalatok, szövetkezetek gazdasági társasággá való átalakulását is rendezte.³⁷ Az 1988-as Gt. előkészítésének indulásakor még az állami és a szövetkezeti gazdálkodó szervek kényszerátalakulását kizárták, a szabályozási modell tartósan az állami vállalatok jelenlétével, a gazdaságban betöltött túlsúlyának megőrzésével számolt. A végőráit élő szocializmus, és a már megindult rendszerváltozás viszonyai között azonban már megkezdődött a tulajdoni harc, a vállalati vagyonnak a vállalatvezetők által létrehozott gazdasági társaságokba való tömeges kimentése, a spontán privatizáció. Ezzel természetesen a politikai vezetésben sokan nem értettek egyet, s mint a törvény „kényszerű kidolgozója”, a közvélemény előtt is Sárközy Tamás került a sajtó támadásainak középpontjába.

A törvényelőkészítési folyamat indulását kísérő élénk vitákban számos olyan elképzelés merült fel, ami szerencsére az idő előre haladtával elcsendesült. Ilyen volt például a meglehetősen zavaros háttérű „népi részvénytulajdon” koncepciója is. Az 1988-as Gt. elsődleges céljai között szerepelt a „vállalati kezdeményezésű eszközáramlás” elősegítése, de voltak olyan elképzelések – például az ÁPV Rt. későbbi első igazgatója, az akkor kormánybiztosként működő Tömpe István részéről –, melyek a magánrészvény-tulajdont, mint speciális befektetési formát támogatták volna. Ettől a jelentős lakossági megtakarítások működő tőkévé való közvetlen átalakulását várták. Az 1988-as Gt.-ben előírt, viszonylag magas részvényérték-minimum ezt meg tudta gátolni, a speciális konstrukciójú „dolgozói részvények” bevezetését azonban a törvény támogatta, hiszen attól a dolgozói vagyónérdekeltség „hosszú távú formáinak” elterjedését várták.³⁸

Sem a Kodifikációs Bizottság, sem a politikai döntéshozók nem kívánták feladni az 1984-85-ös átalakulás után már jelentős szabadsággal működő állami vállalatoknak a gazdaságban betöltött, domináns szerepét, s nem volt szó gazdasági társasággá való, tömeges kényszerátalakulásukról, vagy az „állampolgári vállalkozások” belátható időn belüli, jelentős számú megnövekedéséről sem. Ezek a vegyes gazdaság modelljében még hosszú ideig jól megfértek volna egymás mellett. A formaváltást „a gazdasági társaságokról szóló törvény szerves folytatását” jelentő átalakulási törvény ugyan lehetővé tette, de tisztázatlan volt, hogy az így létrejött társaságokban az állam tulajdonosi-részvényesi jogosítványait ki gyakorolja majd.³⁹ Számos olyan jogszabály hiányzott még, ami „a piacgazdaság teljes kibontakoztatását” az „előre szaladó” társasági törvényhez felzárkózva segíteni lett volna hivatott: Sárközy 1989

nyarán, igazságügyminiszter-helyettesként egy hároméves, a dereguláció követelményeit is messzemenőig érvényesíteni kívánó jogalkotási program keretében határozta meg a megvalósítandó feladatokat.⁴⁰

E programból az 1990 májusában bekövetkezett kormányváltásig, és ezzel egyidőben Sárközy Igazságügyi Minisztériumból való távozásáig, számos elem megvalósult. Egyes, korábban előkészített törvények azonban már az MDF vezette új kormánykoalíció idején kerültek elfogadásra. Kupa Mihály pénzügyminiszterre való kinevezése, 1990 vége után pedig egy új gazdasági törvényhozási program indult. Sárközy szavaival: „amit mi elkezdünk, Kupa Misi fejezte be.” Az 1988-as, „az Európai Unió jogával alapvetően szinkronban lévő” társasági törvény „kiállta részben a rendszerváltozás, részben a gyakorlati verifikáció próbáját”.⁴¹

A „szocialista ideológiai korlátok” a törvényből 1990 után fokozatosan kivezetésre, a társaságok formaváltásának szabályai pedig 1992-ben beépítésre kerültek, számos kisebb módosítást pedig a gyakorlat felől érkező igények tették szükségessé.⁴² Összességében azonban alkalmas volt arra, hogy „az akkor hatályos alkotmánnyal szemben, és ezért burkoltan”⁴³ legitimálja a magántulajdont, a piacgazdaságra való átmenet első éveiben szervezeti formát biztosítson a magángazdaságnak és a külföldi tőkebefektetéseknek.⁴⁴ Lehetővé tette a joganyag a későbbi társasági törvényekben való továbbfejlesztését, megvetette az új, diszciplináris önállóságát a gazdasági társaságokra vonatkozó joganyagot, a társasági jogot, melyet a jogterület a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvénybe, a Ptk.-ba való 2013-as beolvasztása után is megőrzött. Mindezekkel Sárközy Tamás jogtörténeti jelentőségű érdemeket szerzett – legyen az ez írás tisztelgés műve és emléke előtt – s adalék a legendához, mely már életében megszületett, most pedig már az utódok emlékeztében, szeretetében és hálijában él tovább.

- 1 A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény (a továbbiakban: 1988-as Gt.); a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1959-es Ptk.); Sárközy Tamás: Előszó. In: Kun Tibor (szerk.): A társasági törvény. Az 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról, magyarázatokkal, iratmintákkal. Láng, Budapest, 1988. 7.
- 2 Az 1959-es Ptk. kodifikációjáról 1953-ban született meg a döntés, 1956-ra pedig már el is készült az első, már társadalmi vitára bocsátható tervezet, s bár a törvényalkotási folyamat a forradalom leverése után átmenetileg elakadt, már 1957-ben újraindult, s jelentős, nagyszámú módosítást eredményező viták lefolytatása után, 1959 nyarán a törvény elfogadásáról már az Országgyűlés határozhatott.
- 3 Sárközy Tamás: Az állami vállalat jogállása a magyar polgári jog rendszerében 1948-1998 között (kitekintéssel a jogi személyeknek és a tulajdonjognak a Polgári Törvénykönyvben foglalt általános szabályaira). In: Sárközy Tamás (szerk.): Tanulmánykötet az 1959-es Polgári Törvénykönyv előkészítéséről, alapvető intézményeiről és fejlődésmenetéről, II. kötet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018. 80.

- 4 Sárközy hagyományos értelemben vett önéletrajzot nem írt, de hosszú pályafutása alatt igen sok interjút adott, s több tanulmányában egyetemi éveiről, pályakezdéséről, szakmai munkásságának állomásairól sok mindent elárult. A szerző Sárközy pályaképének felvázolásához az írott források közül Sárközy a magyar gazdasági civiljog 1945–2005 közötti „szubjektív történetét” bemutató könyvében (A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga 1945–2005, HVG-ORAC, Budapest, 2007) és a rendszerváltás jogáról, a Gt. születéséről szóló tanulmányain kívül az ifj. Korsós Antalnak írt jegyzet Jogászportrék eredetileg a Mozgó Világban megjelent sorozatában saját magával készített öninterjújára (Nem éppen szobatudós, In.: ifj. Korsós Antal: Jogászportrék, Helikon, Budapest, 2002. 196–237), illetve a Révai Gábornak adott életút-interjúra (Révai Gábor: Beszélgetések nem csak jogról Bárándy Györggyel és Sárközy Tamással. Corvina, Budapest, 2009. 119–280.) hagyatkozott, s persze arra a megszámlálhatatlan beszélgetésre, amit közel két évtizedes közös munkájuk alatt Sárközy Tamással folytatott.
- 5 Az eső, nagy lélegzetű, összehasonlító jogi kutatásokon alapuló kutatást maga a Minisztérium rendelte tőle. Címe „A gypmester jogállása a szocialista országokban” volt, fáradozásait pedig az akkor csillagászati mértékűnek számított 30.000 forinttal honorálták. Sárközy a következő évtizedekben mindent megmozgatott, hogy ezt a tanulmányt (amire rendkívül büszke volt) az irattárak mélyéről valahogy előkeríttesse, ám nem járt sikerrel. Úgy tűnik, a jeles mű örökre elveszett a magyar jogtudomány számára.
- 6 Az akkor még a gazdasági jogi iskola hívének számító, s ezt a személetet az egyetemi oktatásban is rövid ideig érvényesítő Csanádi György 1949-ben lett a Közgazdaságtudományi Egyetem Jogi Tanszékének vezetője. Ezt a tisztelet – az 1953–1960 közötti évek kivételével, mikor Réczei László állt a tanszék élén – 1981-ig töltötte be. 1981-ben helyét Sárközy Tamás vette át. 1968 és 1972 között a jogi oktatás a Közgázon több, lényeges változáson ment át, az alapvető tantárgyi struktúra (államjog – polgári jog – munkajog – nemzetközi magánjog) azonban megmaradt. Zoltán Zoltán (szerk.): 25 éves a marxista közgazdász-képzés. Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest, 1973. 238–241.
- 7 Sárközy Tamás: Indirekt gazdaságirányítás, vállalati árutertermelés és a tulajdonjog. Akadémiai, Budapest, 1973.
- 8 Az e kutatások eredményeként született tanulmányok szerkesztésében részben a Jogtudományi Intézet belső sokszorosítású sorozatában (A burzsoá vállalatirányítás és a burzsoá állami vállalatok alapvető jogi kérdései, 1–2., Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest, 1976), részben a Vállalatirányítás és a vállalatok jogi helyzete című, a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadónál 1974 és 1978 között megjelent három kötetben láttak napvilágot. Sárközy a programot záró, a fejlesztési elképzeléseket is tartalmazó végtanulmánya önálló kötetben (Sárközy Tamás: A gazdaságirányítás és a vállalatok. Kossuth, Budapest, 1979.) jelent meg.
- 9 1968 után a jogi oktatás már tudatosan törekedett az egyes szakágazatok igényeinek megfelelő képzési rend biztosítására. Ezek közül stratégia fontosságát tekintve kiemelkedett a népgazdasági tervezés és elemzés szakirány, ahol – viszonylag alacsony létszámban, évfolyamonként 25–30 hallgató részvételével – a gazdaságirányítás szempontjából kiemelt fontosságú Tervhivatalban később gyorsan kulcspozíciókba került szakembereket képezték. Zoltán i. m. (6. l.) 178–181.

- 10 Egy szemeszter erejéig a Harvard Egyetemen is vendég-professzorkodott. Német nyelven adott elő egy összehasonlító szemléletű kurzust az európai gazdasági jogokról. Itteni karrierje kis híján csúfos véget ért: már az első héten magához rendelte a kar dékánja, hogy egy „nemi diszkriminációs” panasz miatt felelősségre vonja. Mint kiderült, Sárközy európaihoz és úriemberhez illő grandezzaival, a Pesten megszokott módon az ajtóknál rendszeresen maga elé engedte hölgy kollégáit, s az egyik tudós professzorasszonyt ez olyan mértékben sértette, hogy a dékán hivataláig rohant a felháborodásával. Végül kisebb fejmosással megúszta a dolgot. A dékán figyelembe vette, hogy a közép-kelet-európai diktatúrák egyikéből érkezett vendég „nem teljesen volt tisztában” a „szabad világban” uralkodó viszonyokkal és szabályokkal.
- 11 Sárközy Tamás: Vállalati önállóság, vállalatirányítás, társulások. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972.; Sárközy Tamás – Fábíán Ferenc: Vállalati Társulások joga. Akadémiai, Budapest, 1978.; Sárközy Tamás – Ficzere Lajos: A KGST-országok nemzetközi gazdálkodó szervezeteinek alapvető jogi kérdései. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1978.
- 12 György Ernő: Kereskedelmi társasági jog. TIT, Budapest, 1969.
- 13 Sárközy Tamás: A szocialista vállalatelmélet jogtudományi alapjaihoz. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981.
- 14 Sárközy Tamás: Jogi felelősség a népgazdaságban. Akadémiai, Budapest, 1983.
- 15 Sárközy Tamás: A jogi személy elméletének átalakulása. Vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiségéről. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.
- 16 A kifejezetten a közgazdászképzés céljait szolgáló Gazdaságirányítási és vállalati jog című jegyzet a Tankönyvkiadó gondozásában először 1980-ban jelent meg, ezt több, változatlan kiadás követte.
- 17 Sárközy Tamás (szerk): A gazdasági jog alapjai I–II. Tankönyvkiadó, Budapest, 1985.
- 18 A rendszerváltás utáni első Gazdasági jog jegyzet ideiglenes tansegédletként, mindössze 64 oldal terjedelemben jelent meg (Aula, Budapest, 1991.), majd 1993-ban jött ennek továbbfejlesztett, kibővített, már egyetemi jegyzetnek minősülő változata. 1996-ban jelent meg először az Aula Kiadó gondozásában a gazdasági jog rendszerváltás utáni első évtizedének teljes körű feldolgozását adó, háromkötetes tankönyvsorozat (Gazdasági státuszjog, A gazdaság dinamikájának joga, Gazdasági közjog), mely később ugyancsak több aktualizált kiadást ért meg.
- 19 A vállalatirányítás és az irányítási rendszer átalakítása kérdéseiről Sárközy 1977 és 1985 között számos, a jog- és gazdaságpolitikai összefüggéseit behatóbban tárgyaló tanulmányt tett közzé nem jogi szakfolyóiratokban. Ezeket – a köztük a szervezeti reform megalapozását előkészítő egyes munkáit is – önálló kötetben is megjelentette (Sárközy Tamás: Gazdaságpolitika, szervezetrendszer, jogpolitika. Kossuth, Budapest, 1987.). Az állami vállalatokat érintő szerkezeti reform történeti előzményeit, gazdasági hátterét, jogpolitikai kérdéseit és a továbblépés irányait bemutató könyvében (Egy gazdasági szervezeti reform sodrában. Az 1984–85-ös szervezeti váltáshoz. Magvető, Budapest, 1986.) a változásokat, mint „a társadalmi tulajdon jövedelemtermelő képességét javító”, hosszú távú folyamat első lépcsőjeként tárgyalta, melyhez szükségszerűen majd más modernizációs lépéseknek (ezek között a társulási jog továbbfejlesztésének) is kapcsolódnia kell. A szervezeti reform utáni vállalati jog első átfogó feldolgozását adó kötetet is ő szerkesztette, illetve – két közzéadott tanártársával, Szalay Lászlóval és Halmai Gáborral, s az Igazságügyi Minisztérium főosztályvezető-helyettesével, Haitsch Gyulával – szerzőként is jegyezte. (A gazdaságirányítási rendszer továbbfejlesztésének joga, különös tekintettel az új állami vállalati formákra. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1984.)
- 20 Sárközy Tamás: A magyar gazdasági jog öt éves fejlődéséről. Jogtudományi Közlöny, 1986/3. 105-114.
- 21 Az Igazságügyi Minisztériumban már 1969-ben készült egy – nagyobb nyilvánosságot nem kapott – előkonceptió a részvénytársaságok szabályozásához, s a következő évtizedekben a társaságokat egységesen szabályozó törvény megalkotása mindvégig ott szerepelt a kodifikációs célkitűzések között, de a „politika ellenállásán”, ideológiai kifogásain, minden kezdeményezés rendre elakadt. Az 1970-es évek végéig legmesszebb a „szocialista társulási jog” megoldásainak finomhangolásával sikerült a tárcának eljutnia (Petrik Ferenc: A siker sodrában. Valóság, 1989/7. 106.).
- 22 A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1987. július 2-i állásfoglalása A gazdasági-társadalmi kibontakozás programjáról. Kossuth, Budapest, 1987.
- 23 A Minisztertanács Munkaprogramja, Elfogadta az Országgyűlés 1987. szeptember 16–19-ei ülése. Kossuth, Budapest, 1987. 70–74.
- 24 Petrik Ferenc 1987 elején született munkaanyaga „kétrétegű” szabályozásra tett javaslatot. Módja egy egységes társulási törvény megalkotása és – a kft. és rt. vonatkozásában – a Kereskedelmi Törvénykönyv modernizálása lett volna. A teljes képhez tartozik, hogy az Igazságügyi Minisztérium jelentős munkát végzett a társasági jogi kodifikáció szakmai-tudományos hátterének megalapozása érdekében.
- 25 A Központi Bizottság Politikai Bizottságának 1986. október 7-i határozata alapján elindulva az államszervezet a gazdasági reformmal kapcsolatos átalakításának előkészületi szakmai munkálatait Kilenyi Géza, Kulcsár Kálmán és Sárközy Tamás végezték el, a belső használatra készült 300 oldalas vitaanyag, „konceptió” 1987. májusára készült el. (Az Igazságügyi Minisztérium iratanyaga a kormányzás, a társasági jog és a tulajdonjog területén 1987–1990 májusa között. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2019. 13–316.)
- 26 Sajátos helyzetét mi sem jellemezheti jobban, hogy Sárközyt a miniszterelnök, Lázár György is mindig „Professzor Úrnak” szólította, s még azt is elnézte neki, hogy egy amerikai hivatali útról két nap késéssel ért haza, mert meg kívánta nézni az NBA döntő mérkőzését, amire – ki tudja, hogyan – sikerült jegyet szereznie. Kapott viszont „nem szeretem” feladatokat is. Mikor az egyik miniszter a hivatali szobája falán lógó Munkácsy-képet hazavitte, Lázár Sárközyt küldte hozzá, hogy szerezze vissza az alkotást. Az „56-os ellenforradalom leverésében soha el nem évülő érdemeket szerzett” és a „szovjet elvtársakkal kiváló kapcsolatot ápoló” minisztert nem lehetett „csak úgy” felszólítani, hogy adja vissza a „lopott holmit”. Sárközy végül a feladatot így oldotta meg: „Miniszter elvtárs, a miniszterelnök elvtárs üzeni, hogy a Munkácsy-képet, amit tévedésből haza tetszett vinni, vissza kellene hozni, mert a jövő héten rovaccs lesz, és lehet, hogy hiányozni fog.” A kép másnap visszakerült az iroda falára.
- 27 Sárközy Tamás: A gazdasági társaságokról szóló törvény alapvető elveiről. Jogtudományi Közlöny, 1988/7. 371–384.
- 28 A törvény gazdasági és politikai összefüggéseit, a „vegyes tulajdonra” épülő gazdaságra való áttérés esélyeit elemző vitákhoz kordokumentumnak számító adalék: Tulaj-

- don, részvény, politika – Körkérdés a társasági törvény gazdasági és politikai összefüggéseiről. Társadalmi Szemle, 1988/8–9. 51–71.
- 29 Ebben látta a készülő törvény legfőbb veszélyét Kádár János is.
- 30 Németh Miklós: Gazdaságpolitikai törekvéseink és a társasági törvény. Társadalmi Szemle, 1988/6. 61.
- 31 A törvényelőkészítő munka fél éve alatt összesen öt szövegváltozat készült, a törvény több száz oldalas indokolását a Kodifikációs Bizottság tagjai készítették el.
- 32 Sárközy Tamás: A társasági törvény előkészítése. Szubjektív beszámoló egy törvényhozás anatómiájáról. Valóság, 1989/3. 40–60.
- 33 Sárközy Tamás: A társasági törvény előkészítéséről, jellegeről, hatásairól 30 év múltán. Gazdaság és Jog, 2019/2. 5.
- 34 Sárközy Tamás: Gazdasági jog Magyarországon. História, 2008/6–7. 58.
- 35 Petrik i. m. (21. lj.) 107.
- 36 Sárközy i. m. (33. lj.) 8.
- 37 A gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról szóló 1989. évi XIII. törvény.
- 38 Sárközy Tamás: Jogalkotás, tulajdonreform. Valóság, 1989/11. 23.
- 39 Sárközy Tamás: Átalakulási törvény, mint a gazdasági társaságokról szóló törvény szerves folytatása. Jogtudományi Közlöny, 1989/5. 235–238.
- 40 Sárközy Tamás: A magyar gazdasági jogalkotás hároméves programjáról. Magyar Jog, 1989/6. 481–492.
- 41 Sárközy Tamás: Gazdasági jogunk fejlődési lehetőségeiről. Gazdaság és Jog, 1994/7–8. 3–12.
- 42 Sárközy Tamás: Társasági jogunk strukturális kérdéseiről. Gazdaság és Jog, 1993/1. 3–5.
- 43 Sárközy Tamás: A magyar gazdasági jogalkotás 1988–1998. História, 1999/1. 26.
- 44 Sárközy Tamás: Gazdasági jog, Ideiglenes tansegédlet. Aula, Budapest, 1991. 12.